

Verslag Agronomie-seminar KLM Open

"Met data naar pesticidevrij beheer": dat was het thema van het Agronomie-seminar dat op de eerste dag van het KLM Open 2019 is gehouden. De jaarlijkse bijeenkomst voor golfbaanbeheerders (managers, baancommissies, hoofdgreenkeepers en aannemers) werd gehouden in het Wagener Stadion en bestond uit een aantal leerzame en inspirerende presentaties van gastsprekers.

Onderaan deze pagina zijn de presentaties van de verschillende sprekers te vinden.

Koert Donkers van de NGF-afdeling Duurzaam beheer & Agronomie leidde het seminar in met een samenvatting van de status van de Green Deal: "We mogen nog enkele jaren onder strikte voorwaarden enkele reguliere middelen gebruiken maar het doel is duidelijk: nulgebruik. Sport en chemie gaan niet samen, dat is wat de maatschappij vindt en wat wij ook vinden."

"Duurzaamheid moet je willen", zei Donkers over het thema van het seminar. "We willen allemaal een gezonde sport in een groene omgeving. Een veilige omgeving om in te sporten maar ook om in te werken. We hebben bij duurzaam beheer behoefte aan innovatie, maar realiseer je ook dat we al heel veel zelf kunnen - op basis van data. Duurzaam beheer begint met data."

"Duurzaam beheer begint met data"

Donkers voerde verschillende voorbeelden aan. "Bij bemesting moeten we niet te veel geven maar ook niet te weinig. Laat je niet leiden door de bemestingsadviezen van de leveranciers. Het gaat erom dat we effectief bemesten, dus we moeten meten en weten wat de plant nodig heeft. Daarnaast echt minimaal beregenen. Water is in de toekomst de volgende grote uitdaging voor de golfsport. Die toekomst is al begonnen en banen en clubs moeten zichzelf nu al de vraag stellen: hebben we genoeg watervoorraad voor droge periodes en beregenen we wel effectief? Donkers noemde ook de noodzaak van dataverzameling op allerlei andere gebieden: "Weet wat je beheert: bijvoorbeeld de precieze oppervlakte van je greens, niet hoe groot ze ongeveer zijn. En vooral: weet wat de hoeveelheid organische stof in de bovenste twee centimeter van de toplaag is. Als die niet goed is krijgt het gras stress. Stress is steeds vaker de oorzaak van menselijke ziektes en bij gras is het niet anders."

Biodiversiteit staat wereldwijd onder druk en golf is onderdeel van de oplossing"

In zijn inleiding benadrukte Donkers de kans die golfbanen hebben om een rol te spelen in natuurherstel. "Biodiversiteit staat wereldwijd onder druk en golf is onderdeel van de oplossing. Grote delen van golfbanen zijn niet in spel en lenen zich voor natuurontwikkeling. Met meer natuurwaarden draagt golf bij aan een grotere biodiversiteit en vormen we als grassport in de natuur een belangrijk onderdeel van de samenleving. En ook biodiversiteit begint met data – met een nulmeting. Daarna volgen metingen wat de gevolgen van je acties zijn om de soortenrijkdom te vergroten."

Donkers noemde in zijn inleiding het [Handboek Kwaliteit golfbanen](#) als het ideale startpunt voor het verzamelen van data. De volgende stap is [GEO-certificering](#): duurzaam onderhoud via datagestuurde, planmatige beheer.

Sprekers

Jannes Landkroon, voorzitter NGA (Nederlandse Greenkeepers Associatie) en hoofdgreenkeeper Golfcentrum De Batouwe

Jannes Landkroon lichtte toe waarom data verzamelen en werken met data een fundamenteel onderdeel van greenkeeping is geworden. Landkroon, die liever “gegevens” dan “data” zegt, sprak met lof over [DGB Beheer](#). “Dit is een waardevolle databank – gegevensverzameling – van greenkeepers die allemaal streven naar duurzaam beheer. Uit de data blijkt bijvoorbeeld dat banen met struisgras en roodzwenk die hoger maaien dan banen met straatgras greens dezelfde stimp weten te bereiken als die banen met straatgras. Maar dat doen ze dus met fijne grassen die ziektebestendiger zijn en met minder mest en minder maaibeurten.” Landkroon besprak ook de voordelen van een GIS-systeem (een digitale atlas van een golfbaan) en management software voor golfbaanbeheer. Landkroon: “Het is goed om een management tool te hebben waarin alles geregistreerd wordt, waardoor je overzicht krijgt. Bijvoorbeeld het aantal uur per week dat besteed wordt aan bunkeronderhoud. Op basis van feiten en cijfers kun je beslissingen nemen over aanpassingen van werkzaamheden.” Landkroon noemde in dit verband ook de voordelen van [Players 1st](#), een enquêtesysteem dat de wensen en bevindingen van golfers in kaart brengt. “Players 1st heeft een grote invloed op greenkeeping.”

Je moet niet vervallen in paniekvoetbal, het is belangrijk om gestructureerd te werken en de data op orde te hebben”

Als hoofdgreenkeeper van De Batouwe stuurt Landkroon zijn bemesting voornamelijk op basis van “clippings”, de hoeveelheden maaisel in de bakken van de machine. De NGA-voorzitter benadrukte het belang van doelen stellen en werken volgens een plan. “Greenkeepers en stress: dat begreep ik nooit, want wij hebben het mooiste beroep dat er is. Toch merk ik dat er steeds meer gestresse greenkeepers zijn. Het is vaak ook niet eenvoudig, ze moeten het doen met minder budget en er wordt een hoge kwaliteit geëist. Maar je moet niet vervallen in paniekvoetbal, het is belangrijk om gestructureerd te werken en de data op orde te hebben.”

Lucas Simões dos Santos, Head Greenkeeper Uitvoering op de Kennemer G&CC, en Harro Hendrixx, manager Kennemer

De eerste case study van het seminar ging over de stappen van de Kennemer op weg naar duurzaam beheer. Manager Harro Hendrixx vertelde dat de club de 27-holes baan grondig onder de loep heeft genomen in verband met de toekomst - chemievrij beheer - en de impact op de baan van zeven KLM Opens in tien jaar tijd (tussen 2005 en 2015). De aanpak van de Kennemer – een goed doordacht proces en datagestuurd beheer – is een voorbeeld voor andere clubs, ook al verschillen de ambities en budgetten van elke club.

Het proces op de Kennemer begon met een enquête onder de leden wat men verstaat onder een goede golfbaan en wat voor een golfbaan de Kennemer is. Hierbij werden de wensen van leden van verschillende leeftijden en spelniveaus in beeld gebracht. “Opvallend was dat de leden de snelheid van de greens belangrijk vinden maar de trueness en smoothness, een betrouwbare balrol, nog veel belangrijker”, aldus Hendrixx. Na het creëren van draagvlak was de volgende stap van de Kennemer het vastleggen van streefwaardes bij het golfbaanbeheer: “Het minimale kwaliteitsniveau waarop de leden kunnen rekenen.”

Het proces begon met een nulmeting en een plan van aanpak”

Lucas Simões dos Santos, Head Greenkeeper Uitvoering, ging nader in op de stappen die het onderhoudsteam heeft gezet en nog steeds zet: “We zijn begonnen met een nulmeting en een plan van aanpak. Stap drie is het meten van de resultaten en stap vier het vaststellen van *learnings*.” Uit de nulmeting kwam naar voren dat de waterinfiltratie van veel greens tekortschoot en dat er op veel greens sprake was van een flinke viltlaag en veel straatgras. Het plan van aanpak begon daarom met het verbeteren van de waterdoorlatendheid en viltbestrijding. Tegelijkertijd ging het onderhoudsteam over op een precisie-aanpak wat betreft bemesting (op basis van GPS) en berekening. Door deze aanpak, in combinatie met andere stappen (doorzaaien en een combinatie van maaien en rollen), verdwijnt het straatgras uit de greens. Simões dos Santos hoopt in de nabije toekomst met behulp van een weerstation en bodemsensoren in een vroeg stadium vast te kunnen stellen wanneer een ziekte als dollarspot opduikt: “Zodat we het gras kunnen helpen op het moment dat de ziekte aan het ontstaan is.”

Manager Hendriks ging nader in op de *learnings* die de club opdoet en die door Simões dos Santos een levend document genoemd worden. “Goede communicatie en een nauwe samenwerking zijn van enorme waarde”, aldus Hendriks. “Het gaat dan enerzijds om samenwerking en communicatie tussen de greenkeeping, de baancommissie en het bestuur en anderzijds om communicatie met de leden.”

André van der Woude, hoofdgreenkeeper Veluwe GC

In de tweede case study van het seminar vertelde André van der Woude, Greenkeeper of the Year, over zijn aanpak als hoofdgreenkeeper op de 9-holes baan van de Veluwe GC. Hij combineert data met visuele observatie en ervaring. Van der Woude, sinds 2006 werkzaam op de Veluwe en sinds 2011 hoofdgreenkeeper, stelde in 2013 een baanbeleidsplan op met de club. Kern van het plan is het bereiken van structurele speelkwaliteit in combinatie met duurzaam beheer. Het plan, waarbij ook architect Michiel van der Vaart is betrokken, heeft intussen (in 2018) al geleid tot het behalen van het GEO-certificaat.

“De leden erbij betrekken en hen informeren, dat is zó belangrijk!”

Van der Woude vertelde onder meer over de obstakels die de Veluwe moet overwinnen om meer licht en lucht te creëren op de greens van de bosbaan. “We hebben geen zeggenschap over het bos, het is van het Kroondomein Het Loo.” Maar Van der Woude wist begrip bij de boswachters te kweken voor het feit dat licht en lucht essentieel zijn voor pesticidevrij beheer, met als resultaat dat er bij uitzondering op cruciale plaatsen toch soms gekapt kan worden. Van der Woude vertelde ook hoe hij het straatgras op de greens heeft weten terug te dringen, van 40 procent in 2014 naar 14 procent nu. Het is mede te danken aan zijn “droogtebeleid” zoals Van der Woude het noemt. Ondanks het ontbreken van een volledige automatische beregeningsinstallatie is de Veluwe goed door de droge zomer van 2018 gekomen, omdat het team de baan aan het begin van die periode met man en macht en haspels en slangen heeft beregend. De hoofdgreenkeeper heeft ook maatregelen genomen om de waterdoorlatendheid van de greens te verbeteren en de viltlaag te verminderen. Ook vertelde hij over zijn zoektocht om precies voldoende te bemesten. “In 2017 had ik te weinig bemest en ging de baan zwak de winter in. Het jaar erop was het weer te veel. Dus we gaan er tussen in zitten.” De Greenkeeper of the Year benadrukt het belang van goede communicatie met de leden: “De leden erbij betrekken en hen informeren, dat is zó belangrijk! Men snapt nu beter waarmee we bezig zijn.”

Ken Siems, Director of Agronomy, Pestovo Golf & Yacht Club

“Data is het sleutelwoord voor mij”, zei de in Canada geboren Certified Golf Course Superintendent en Master Greenkeeper aan het begin van een onderhoudende presentatie. Siems begon op zijn 15de als greenkeeper en is na een studie aan Penn State University werkzaam geweest op internationale topbanen als Augusta National en Loch Lomond Golf Club.

“Er zijn geen toverpillen of wondermiddeltjes”

Siems vertelde hoe hij op elke baan waar hij heeft gewerkt begon met het meten van data: “Hoe is de toplaag? Dat wil je als eerste weten. Toen ik begon op Pestovo Golf & Yacht Club in Moskou bleken de fairways te veel organische stof te bevatten en bleek het bezanden van de greens met de verkeerde zandsoort gedaan te worden. Wat ik zag werd bevestigd door de data die terug uit het lab kwamen.” Siems vertelde ook over het belang van precisieberekening, bij voorkeur met de hand. Hij noemt de vochtmeter het belangrijkste instrument van een greenkeeper na een zakmes. “Ik streef naar een vochtpercentage van 17 tot 15 procent aan het begin van de dag.”

De ervaren superintendent, die ook de aanleg en het onderhoud op prestigieuze banen in Dubai en China heeft aangestuurd, spoort greenkeepers aan om zelf na te denken en te vertrouwen op eigen kunnen. “Mijn vader heeft me iets heel belangrijks geleerd: ‘Wees geen schaap!’” Voorts waarschuwde hij in zijn presentatie voor nepproducten die veel beloven maar geen effect hebben. Hij drukt golfbaanbeheerders op het hart om geld wijs te besteden. “Met smart purchasing, waarbij je producten voor de aankoop tot in detail met elkaar vergelijkt, kun je veel geld besparen.”

Siems hield als voorvechter van Practical Greenkeeping (back to basics, less is more) een pleidooi voor nuchter, datagestuurd beheer. “Ik geloof erin dat je dingen simpel moet houden”, aldus Siems. “De gezondheid van gras is als de gezondheid van mensen: als een mens verkeerd eet, niet beweegt en te veel rookt of drinkt, dan loopt hij meer kans om ziek te worden. En er zijn in beide gevallen geen toverpillen of wondermiddeltjes. Je moet aan de basis werken: gezonde omstandigheden creëren. Terughouden beregenen creëert langere wortels, een wondermiddeltje doet dat niet. Hetzelfde geldt voor een basis bemestingsprogramma en *non-disturbance greenkeeping*.”

“Hoe minder ik doe, hoe dichter de grasmat wordt”

Als Practical Greenkeeper gelooft Siems dat een golfbaan gebaat is bij zo weinig mogelijk bewerkingen die het gras stress opleveren. “Op Pestovo worden de greens niet meer geprikt, want straatgras weet zich al heel te snel te vestigen in de gaten die gemaakt worden bij een bewerking als hollow-coring. De mat is heel dicht en we hebben nu geen straatgrasprobleem. Verticaal maaien doen we ook niet meer. Hoe minder ik doe, hoe dichter de grasmat wordt. Maar dat komt wel omdat het percentage organische stof onder controle is!”

Net als andere sprekers op het seminar benadrukte Siems het belang van communicatie bij golfbaanbeheer. “De hoofdgreenkeeper is de belangrijkste persoon op een golfbaan, maar 20 procent van het werk is greenkeeping en 80 procent overige werkzaamheden waaronder communicatie! En van die 20 procent is 50 procent wetenschap, datagestuurd beheer. De andere 50 procent is gevoel en ervaring. Greenkeeping is een zeer creatief vak.”

Presentatie Koert Donkers

Het belang van data verzamelen

[Bekijken](#)

Presentatie Jannes Landkroon

Data als fundamenteel onderdeel van greenkeeping

[Bekijken](#)

Lucas Simoes dos Santos en Harro Hendriks

Case study: Kennemer G&CC

[Bekijken](#)

André van der Woude

Case study: Veluwe GC

[Bekijken](#)

Ken Siems

Greenkeeping from around the world

[Bekijken](#)

De deelnemers aan het seminar kregen een map mee met alle [factsheets](#) ter ondersteuning van duurzaam golfbaanbeheer. Bekijk ook [deze video](#), getoond op het seminar, waarin NGF-bestuurslid Richard Kooloos ingaat op het waarom van duurzaam golfbaanbeheer.